

Samiske helsetjenester – et helsepolitisk tilbakeblikk over utviklingen

Ole Mathis Hetta
Leder Samisk legeförening/Sami doaktariid searvi
Tromsø 14. november 2014

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

Samene

- Anerkjent som urfolk i 4 land
- Ca 150.000, hvorav 70-75.000 i Norge
- Ett folk i 4 land, 4 språk på tvers av landegrensene, men likevel felleskap over riksgrensene
- Felles flagg, felles nasjonalsang og felles nasjonaldag
- Sameting i Norge, Sverige Finland, også samarbeidsorgan med samer fra Russland

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

Etnisitet

- En etnisk gruppe er en gruppe mennesker med et forestilt eller reelt felles opphav der egenart markeres og anerkjennes i møte med andre, både av gruppen selv og av andre grupper.
- Etnisitet oppstår og konstrueres i relasjonen mellom grupper. Etnisitet skapes i et tosidig forhold og er derfor et produkt både av gruppens egne handlinger og forestillinger og av majoritetssamfunnets handlinger og forestillinger.

Migrasjon og helse, IS-1663, Helsedirektoratet

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

Minoritet

- Hva er minoritet, hvem hører til en minoritet, hvem definerer dette?
- Avhengig av kontekst
- Eksempler

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

Fra medisinalberetning 1892 Alten

Sjøfinnerne i Alten er for en stor Del opblandet med Kvæner, derimot har man dem uforfalsket i den ydre Dal af Talvik. Sjøfinnerne her ude maa vel siges at være noget nær den lavest staaende Race i Europa. Smaa af væxt, ofte svagt byggede, fører de paa grund af Dovenskab en kummerlig tilværelse. De fleste bor i lave Jordgammer, og inde i Gammen huses som oftest ogsaa Ko og Smaafe. Ureenlighed og Utøi er Sjøfinnernes Følgesvende. Udenfor de egentlige Fiskerier fiske Sjøfinden kun for dagen. Naar de stormfulle Uger i Vintertiden kommer, staar han oftest paa bar Bakke og tyr da til Handelsmanden eller, naar Kredit negtes, til Fattigvæsenet.

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

Fra medisinalberetning 1912 Lebesby

Lapperne bor endnu for det meste i jordgammer. Paa enkelte steder, som inde i Storfjord, oppføres der dog alminnelige hus. Her er iløpet av faa aar omtrent alle jordgammer forlatt som boliger. Dette er selvfølgelig av stor hygienisk betydning, særlig naar det gjelder kampen mot tuberkulosen. Og dette eksempel av enkelte lapper vil forhaabentligvis smitte, saa de øvrige kommer efter litt etter litt.

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

Fra medisinalberetning 1916 Karasjok

Boligforholdene later meget tilbake at ønske. De fastboende har gjennomgaaende rummelige og forholdsvis bra boliger, men i de smaa og daarlige fjeldfinnstuer hersker der ofte et utrolig griseri, og det synes fremdeles nesten haabløst at faa bibragt fjeldfinnerne nogen sans for renslighet. Levemåten hos disse er temmelig ensidig, og det er kjøtt til enhver tid; poteter og fisk begynder dog at bli mere anvendt. Kaffe misbrukes som før i høi grad.

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

Samisk legeforening – Sámi Doaktariid Searvi

- Stiftet 6. oktober 1984 - la oss gratulere hverandre med trettiårsdagen.
- Faglige møter
- Politiske initiativ
- Sammen er vi sterkere enn hver for oss!

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

Sami Medica

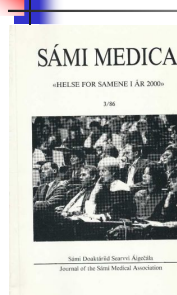

SAMI MEDICA	
Innhold	
Table of Contents	
1	1
2	2
3	3
4	4
5	5
6	6
7	7
8	8
9	9
10	10
11	11
12	12
13	13
14	14
15	15
16	16
17	17
18	18
19	19
20	20
21	21
22	22
23	23
24	24
25	25
26	26
27	27
28	28
29	29
30	30
31	31
32	32
33	33
34	34
35	35
36	36
37	37
38	38
39	39
40	40
41	41
42	42
43	43
44	44
45	45
46	46
47	47
48	48
49	49
50	50
51	51
52	52
53	53
54	54
55	55
56	56
57	57
58	58
59	59
60	60
61	61
62	62
63	63
64	64
65	65
66	66
67	67
68	68
69	69
70	70
71	71
72	72
73	73
74	74
75	75
76	76
77	77
78	78
79	79
80	80
81	81
82	82
83	83
84	84
85	85
86	86
87	87
88	88
89	89
90	90
91	91
92	92
93	93
94	94
95	95
96	96
97	97
98	98
99	99
100	100

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

Sami Medica 1986

SAMI MEDICA	
«HEELSE FOR SAMENE I ÅR 2000»	
1986	
Innhold	
1	1
2	2
3	3
4	4
5	5
6	6
7	7
8	8
9	9
10	10
11	11
12	12
13	13
14	14
15	15
16	16
17	17
18	18
19	19
20	20
21	21
22	22
23	23
24	24
25	25
26	26
27	27
28	28
29	29
30	30
31	31
32	32
33	33
34	34
35	35
36	36
37	37
38	38
39	39
40	40
41	41
42	42
43	43
44	44
45	45
46	46
47	47
48	48
49	49
50	50
51	51
52	52
53	53
54	54
55	55
56	56
57	57
58	58
59	59
60	60
61	61
62	62
63	63
64	64
65	65
66	66
67	67
68	68
69	69
70	70
71	71
72	72
73	73
74	74
75	75
76	76
77	77
78	78
79	79
80	80
81	81
82	82
83	83
84	84
85	85
86	86
87	87
88	88
89	89
90	90
91	91
92	92
93	93
94	94
95	95
96	96
97	97
98	98
99	99
100	100

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

Etnisk medisin > Samisk helseforskning

- 1989 – Temadag om dette i Samisk legeforening
- 1995: NOU 1995:6 Plan for helse- og sosialtjenester til den samiske befolkningen –arbeidet startet på møte på NSI, Kautokeino 1988.
- Juni 1999: Utredning om etnisk medisin ved Universitetet i Tromsø
- 2001. Senter for Samisk helseforskning etablert (UiT, Tromsø / Karasjok)

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

PLAN FOR HELSE- OG SOSIALTJENESTER TIL DEN SAMISKE BEFOLKNING I NORGE (1995)

Samiske helsetjenester

- Samisk spesialistlegesenter i Karasjok etablert i 1987 som privat foretak >>>>1996 (fylkeskommunal)
- BUP etablert i 1984 >>>>SANKS 2002
- Utredning om Samisk demensomsorg
- Samisk USH i 2008-09
- SANKS - samarbeid over riksgrensene formaliseres 2010 -14

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

Samisk samfunnsmedisin

- Under skinnet er samer og nordmenn stort sett like, men ikke utenpå.
- Viktige ulikheter gjenspeiles i:
Næringer, arbeidsledighet, økologi, natursyn, livsstil, forholdet mellom en majoritetsbefolkning og samene som en minoritet, merket av langvarig diskriminering, identitetskrise, fornektning av samisk etnisitet, små og tette samfunn, bosettingsforhold, slektsforhold og slektsfølelse, måten å snakke/kommunisere på, (samisk uttrykksmåte, bildebruk, fortellinger), motsetninger mellom ulike grupper samer, tro, læstadianisme, moderniseringen og coca-cola kulturen i Sápmi mv.

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

Lik eller identisk er ikke likeverdig

Likeverdige helsetjenester betyr ikke nødvendigvis like eller identiske tjenester.

Handlingsplaner

Mangfold og likeverd

Handlingsplan for helse- og sosialtjenester for den samiske befolkningen Norge 2002-2005

Dette er kanskje det viktigste politiske dokumentet som omhandler samisk helse.

Kan lastes ned herfra:

www.dep.no >>HOD >> søk

Mangfold og likeverd

http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/dok/rapporter_planer/planer/2001/f-1046-b.html?id=102013

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

Mangfold og likeverd - handlingsplanen

- Informasjon og norsk-kommunikasjon er et hovedaspekt ved opplevelse av kvalitet for alle brukere. Den velferdsstaten er grunnlagt på en likhetsideologi som ikke begrenses til likhet i formelle rettigheter og plikter. Det ligger sterke, men ofte tause forventninger om at brukere av offentlige tjenester også i kulturell forstand er like, eller at de i alle fall må oppføre seg som majoriteten av nordmenn når de benytter slike tjenester. For samer kan dette føre til at man får et langt dårligere utbytte av tjenestene enn nordmenn flest. Dette bryter med en politisk målsetting om likeverdige tjenester og størst mulig likhet i tilgjengelighet og resultat i bruken av disse tjenestene...
- For å kunne ivareta et likeverdig tjenestetilbud til den samiske befolkning er det ikke nødvendigvis tilstrekkelig at enkeltpersoner behersker samisk språk eller kjenner til samisk kultur og historie. Det kan også være nødvendig at hele institusjoner bærer preg av kunnskap og respekt for samiske forhold.....
- ...Regjeringens mål er å tilby likeverdige tjenester. For å få dette til kan det være nødvendig med individuell tilpasning innenfor de etablerte strukturer.

(Mangfold og likeverd; Handlingsplan for helse- og sosialtjenester for den samiske befolkningen Norge 2002-2005, kap. 1.5, side 56-57)

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

Kultur og likebehandling

Likebehandling kan forstås på to måter:

1. Begrepet kan forstås som likestilling mellom individer, noe som rettferdiggjør like rettigheter og plikter.
2. Likestilling mellom folkegrupper, noe som rettferdiggjør et krav om kulturell anerkjennelse og egenart.

(Nils Oskal 1999)

Mangel på kunnskap og innsikt om samiske forhold

"Kunnskapen om og innsikt i samiske forhold er fremdeles svært mangelfull i de organ som treffer viktige beslutninger..."

"Det er fremdeles en voldsom avstand mellom samisk virkelighet og departementenes virkelighet .vi er inne i en prosess hvor vi møysommelig har greid å inkorporere i norsk styresett en forpliktelse til å ta ansvar for samisk kultur. Men det synes å mangle et kunnskapsgrunnlag i forvaltningen som kan gjøre det mulig å ta forpliktelsene på alvor."

(O.H. Magga, 1998)

Samisk identitet

- Identitet er det vi "bærer med oss i ryggsekken" av gleder, inntrykk, sår og arr fra vi var ganske små.
- 150 år systematisk fornsorking har gjort noe med oss!
- Slektskap - er svært viktig samisk identitet (har både positive og negative konsekvenser).
- Eldre samer tilhører en stigmatisert kultur.
- Store motforestillinger mot "det offentlige".

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

Hva er det samiske som skal vektlegges?

- Språk og kommunikasjon
- Samisk identitet
- Samisk kultur i helse

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

Verdensbilledimensjon

- Har pasient (evt.pårørende) og lege samme oppfatning av sykdom og helse?
- Har man felles forståelse av mål og virkemidler i diagnostikken og i behandlingen?
- Hvordan kommuniseres evt. ulikheter?
- Bruk av tradisjonell healer/ buorideaddji?
- Er det rom for å snakke om tro, religiøsitet?

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

Etnisitet og pasient

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

PSYKOTISK ELLER SAMISK?

Norske behandlere i psykiatrien behandler samiske og norske pasienter likt. Det kan bety både fornsorkningspress, feil diagnoser og inadekvat behandling.

"Vi mangler kunnskap, og vi har vært lite bevisste på den betydningen kultur har i helsevesenet".

Professor Tore Sørli; Sykepleien nr 13/2003; s.16-17

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

Etnisitet og behandling

- **Bedre behandlingsresultat med samme etniske bakgrunn**
- 19-02-2008 – Dagens Medisin
- Behandling i psykisk helsevern viser bedre resultat dersom behandleren har samme etnisitet som pasienten.
- En nylig avlagt doktorgradsavhandling ved Universitetet i Tromsø viser at sjansen for et positivt behandlingsresultat er større om pasient og terapeut har samme etniske bakgrunn.
- – Denne undersøkelsen viser at etnisk likhet mellom behandler og pasient oftere er til stede når behandlingsresultatet er bra, sier dr. psychol. Snefrid Møllersen ved Samisk Nasjonalt Kompetansesenter i Lakselv, til Helse Finnmarks webside.

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

Samisktalende er mindre fornøyd med legetjenestene

Dr. Tove Nystad, Tdnlf. 6, 2006. 126: 738-40.

Konklusjoner:

- Mange er fornøyde
- Samisktalende som bor i forvaltningsområdet
 - Mindre tilfreds med legetjenestene enn norsktalende
 - Mindre fornøyd med legens språkbeherkelse
 - Oftere oppstod misforståelser på grunn av språkproblemer
- Mange ønsker ikke å bruke tolk

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

Kirkenes sykehus – anno 2009

- Ingen kunne kommunisere på samisk med en samekvinne/afasi-pasient som etter hjerneslag var innlagt på rehabiliteringsavdelingen.
- "Man kan kommunisere med kroppsspråk og bruke hjelpemidler som bildebøker. Det går an å kommunisere uten ord."

(NN, ass. Avdelingsleder, mai 2009)

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

Mistillit versus Trygghet

For mange eldre samer var det vanskelig å snakke om tidligere opplevelser i forhold til fornorskingen, og mange tok til tårer. (Gerd Tove Minde 1995)

14.11.2014

Ole Mathis Hetta

Omsorg eller vold på sjela??

GUNN-TOVE MINDE:
Eldre samer i Tromsø - omsorg eller vold på sjela, s. 20-24
Aldring og livsløp nr. 4, 2006

<http://www.nova.no/index.gan?id=11638&subid=0>

Tolketjeneste

Fungerer ikke godt i dag.
Tolkeportalen for fremmedspråklige under IMDI fungerer ikke.
Kulturtolking er like viktig som språktolking innen helse- og sosialtjenestene.

14.11.2014

Ole Mathis Hetta